

עשר המכות בלשון הבריות

כימים הקרובים נסב אל שולחנות ליל הסדר ונקרא ב"הגדה של פסח" על עשר מכות מצרים. בשל האזכור של עשר המכות מצאתי לנכון ולמועיל להביא לטובת קוראי "טבע הדברים" את תוצאותיו של מחקר שדה שערכתי במהלך שנת 2009 (מ-5.10.09 ועד 30.12.09). המחקר עסק בעשר מכות מסוג אחר שניחתו על עמנו היושב בציון.

*שולחן וּמְפָה; *בנים וּבָנוֹת; *פקיד וּפְקִידָה במקום הקריאה הנכונה: ארון ווילון, שולחן ומפה, בנים וּבָנוֹת, פקיד וּפְקִידָה. בשתי הדוגמאות האחרונות לא הקפידו 93 אחוז על הגיית ב'ופ'רפה אחרי השווא ב-ו'.

7. מתברר שאצל רוב הציבור (89.7 אחוז) אין שימוש ראוי ונכון בצורות הפעיל בעבר בה' חרוקה: הדבר בולט בעיקר בפועלי פ"נ וגם בפועלי חפ"י (צ): *הגיע *הזיקו, *הפילה במקום בצורות התקינות: *הגיע הזיקו, *הפילו. אך גם בפעלים אחרים מגזרת השלמים נוהגים לקרוא בטעות ובבורות מדהימה: *הסביר, *הזמנתם, *הכנסנו, *הגדרתי ועוד ועוד באלפי צורות לשון נטויות של פועלי ההפעיל בעבר.

8. קודם הזכרתי את הפעלים מגזרת חפ"י וחפ"י (צ) והראיתי כיצד קוראים את צורות ההפעיל בהווה בהברה הראשונה ב- ME במקום ב-MA, ההגייה השגויה ב- ME מקורה בהיקש מוטעה לפעלים *שעה, פ (אות השורש השנייה) שלהם היא וכמו מעיף (ע-ו-י), מניף (נ-ו-י), מחיש (ח-ו-ש) ודווקא כאן הגו 92 אחוז מכלל הנשאלים בצורה שגויה: *מזיזים, *מרימות; *מגיב *מציקה, במקום הצורות התקינות: *מזיזים, *מרימות, *מגיב, *מציקה.

9. בטקסט שבו נתבקשו הנשאלים לקרוא בקול רם משפטים עבריים הובאו צורות של מספרים בספרות ולא במילים, וכצפוי שגו למעלה מ-90 אחוז בקריאת המספרים: 18 בנות ו-820 תלמידים. וכך ניתן היה לשמוע את יצורי הכלאים שהם מכת מדינה: *שמונה עשרה ו*שמונה מאות, במקום הצורות התקינות: שמונה עשרה וכן שמונה מאות - שיבושים של למעלה מ-85 אחוז.

10. למעלה מ-83 אחוז מן הקוראים שגו בקריאת הצירוף: פי 3: הם קראו פי *שלוש (במקום: פי שלושה).

בגליון הבא נביא עוד עשרה שיבושים שכיחים.

מגיעים. כששמעתי את דבריה לראשונה, חשבתי לתומי שמא התבלבלה, ואולי זו מעידה חד-פעמית, אך משהדבר חזר עוד ועוד נאלצתי בצר לי לאתר את מי שאמון על לשונם של הקריינים. לאחר מאמצים רבים העלו לי על הקו מישהי שמחמת כבודה לא אזכיר את שמה; כשהסבתי את תשומת לבה לעובדה שהחזאית של אותו ערוץ אומרת באופן קבוע: העננים מגיעים; השיבה לי בטון מלא הבנה: אני מקפידה את התופעה.

2. וכיצד הייתם קוראים את שם הפועל - ליהנות? האם הצורה התקינה היא לְהִנְנוֹת או לְהִנְנוֹת? ובכן התשובה הנכונה היא - לְהִנְנוֹת. 95.5 אחוז מכלל "הקוראים" שגו, בוודאי כמכוס!

3. ובמשפט: "זה לא נראה לי עכשיו" כיצד יש לקרוא בצורה תקינה את המילה השלישית? אם הגיית "נְרָאָה" - התעלית מעל 94.7 אחוזי קוראים, שהשתבשו והגו כמו כל עם ישראל נְרָאָה, כאילו הפועל הוא בעבר, אך המילה עכשיו דורשת את צורת ההווה התקינה - נְרָאָה, כמו נְדָמָה.

4. רוב הקוראים אינם הוגים את ו' החיבור בשורוק לפני אות שוואית, וכך נמצאים שוגים במילים כמו: *נְצַבְעִים, *נְקַלְף, *חנה וְשְׂמוּאֵל; במקום הקריאה הנכונה: וְצַבְעִים, וְקַלְף, חנה וְשְׂמוּאֵל.

5. מעטים מאוד הקוראים (4.6 אחוזים) שקראו נכונה את ה"א הידיעה בסגול לפני מילים שהאות הראשונה שלהן ע, ה או ח: הָהָרִים הָעָרִים, הָהָדָשׁ, בֵּית הָעֶלְמִין; בצורה האחרונה טעו 96 אחוזים - וקראו בטעות *בית העלמין.

*שיבושים של למעלה מ-90 אחוז מכלל הקוראים:

6. רוב הקוראים (91 אחוז) לא ביצעו כהלכה בקריאה את הגיית ו' החיבור בשורוק לפני מילים הפותחות באותיות בומ"ף, וכך קראו בטעות: *ארון ווילון,

במסגרת המחקר פניתי באופן אקראי ל-406 איש (בני 17 עד 78) ברחבי הארץ בבקשה לקרוא (בלי הכנה מוקדמת) טקסט עברי שהכיל 20 משפטים. במהלך הקריאה סימנתי ליד כל "מהמורה" לשונית את שיבושי הקריאה של כל קורא. בטקסט היו כ-50 "מוקשים".

רק שלושה מתוך כלל הקוראים קראו את כל הטקסט בהצלחה, ועל אף שלא רשמתי את פרטיהם של הקוראים (למעט גילם) התברר לי בדיעבד ובאופן חריג, כי שניים מהם הם מורים ללשון העברית.

הפרט המדהים הוא כי רוב הקוראים נפלו לרוב המהמורות שעמדו בדרכם. במקום להכביר במילים אפרט להלן את עשר מכות הלשון הבולטות במחקר שערכתי.

שיבושים של למעלה מ-95 אחוזים של הקוראים:

1. כמעט כל נבחני הקריאה (95.8 אחוז) שגו בעקביות בקריאה תקינה של צורות ההפעיל בהווה בפעלים שאות השורש הראשונה שלהם נ'. בלשון בית הספר נקראים הפעלים של קבוצה זו חפ"י (חסרי פה"פ) ואליהם מצטרפים שישה שורשים שאות השורש הראשונה שלהם: י-ז-ע, י-צ-ת, י-צ-ק, י-צ-ע, י-צ-ב, י-צ-ר, י-צ-ג.

כמעט כל הקוראים שגו וקראו בטעות: *מְגִיעִים, *מְקִירוֹת, *מְצִיעָה, *מְצִיג - במקום הקריאה התקינה: מְגִיעִים, מְקִירוֹת, מְצִיעָה, מְצִיג.

היה לי מורה ללשון בבית הספר התיכון, שנהג לומר ביצניות: "כאשר אני שומע מישהי אומרת "אני מְצִיעָה" - אני יודע מיד שהיא לא "מציאה" בעברית.

ובהקשר זה קוריוז מיוחד שחוויתי במסגרת צפייתי בטלוויזיה: בעקבות האזנתי כמעט מדי ערב וערב לתחזית מזג האוויר - הבחנתי בחזאית שנהגה ועדיין נוהגת לומר מתוך שיבוש לשון ובורות: *עננים